

УКРАЇНА В ІНІЦІАТИВІ ТРИМОР'Я: ШЛЯХИ УЧАСТІ ТА ПОТЕНЦІЙНІ ПРОЄКТИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ

Автор:

Сергій Герасимчук

Загальна оцінка динаміки розвитку Ініціативи Тримор'я

Впродовж останніх років Ініціатива Тримор'я, яку було засновано в 2015 році президентами Хорватії та Польщі з метою поглиблення співпраці між країнами Центральної та Східної Європи і яка включає держави між Балтійським, Чорним та Адриатичним морями (Австрія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія), демонструє ознаки інституційного становлення. Засновано Фонд Ініціативи Тримор'я, який поступово наповнюється коштами, створено мережу Торгово-промислових палат держав Ініціативи, та Бізнес-раду держав Ініціативи. Саміти Ініціативи Тримор'я супроводжуються Бізнес-Форумами та Форумами громадянського суспільства.

Задекларованими пріоритетами ініціативи, які лідери держав-членів послідовно намагаються втілити є економічний розвиток регіону та подолання соціально-економічного розриву між державами Західної та Центрально-Східної Європи (ЦСЖ), інфраструктурні удосконалення включно зі скороченням часу подорожей та доставки товарів між столицями (автомобілем та поїздом) між Північчю та Півднем Європи, швидший і більш доступний інтернет та діджиталізація регіону ЦСЄ, Балтії та Балкан, а також забезпечення енергетичної безпеки та диверсифікації джерел постачання енергоносіїв.

Нині зусиллями держав Ініціативи у поєднанні з іншими акторами втілюється близько 90 проєктів, що спрямовані на втілення пріоритетів Ініціативи у інфраструктурному, цифровому та енергетичному вимірі.

Вочевидь, наразі цього замало, щоб говорити про якісні перетворення у регіоні, адже за різними оцінками, щоб зрівнятися за рівнем добробуту із державами Західної Європи, регіон Тримор'я потребує від €600 млрд до €2 трлн інвестицій у сфері транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури. Бюджет Євросоюзу таких коштів не передбачає, й у згаданих сферах в рамках бюджетного циклу 2021–2027 років він для регіону становить лише €42 млрд, а Інвестиційний Фонд Ініціативи Тримор'я

лише претендує на те, щоб зібрати €3-5 млрд, і наразі обмежений коштами приблизно у €1 млрд.

Зміна адміністрації у США призвела до зниження інтересу Білого дому до Ініціативи (попередній президент США Дональд Трамп демонстрував до Ініціативи значно більшу прихильність і навіть відвідав її саміт у Варшаві у 2017 році). Відтак, можливості фінансування з боку американських інвесторів та донорів (скажімо, через американську Міжнародну фінансову корпорацію (IDFC)) теж опинилися під питанням.

На тлі загострення відносин США і ЄС з одного боку та КНР з іншого боку лідери Ініціативи більше не розраховують (і навіть вважають небажаним) і на притік інвестицій з боку Китаю, хоча на перших етапах становлення фінансування окремих проєктів в рамках китайської Ініціативи Поясу і Шляху не виключалося, а Китайсько-Центрально-Східноєвропейський Фонд (SinoCEE Fund) оборот якого становить близько €10 млрд розглядався в якості потенційного інвестора у проєкти Ініціативи Тримор'я. Понад те, й сам Китай нині більше зосередився на нових ініціативах на кшталт Глобальної ініціативи розвитку та Глобальної безпекової ініціативи, які більшою мірою орієнтуються на Глобальний Південь та держави Південно-Східної Азії.

Разом з тим, держави Тримор'я не зупиняються у пошуках альтернативних джерел фінансування. Серед іншого, розглядаються можливості залучення в якості партнерів Інвестиційного Фонду Ініціативи Тримор'я (3SIIF) пенсійних фондів з Канади, Північної Кореї та Японії, а також співфінансування проєктів з боку національних фінансових структур держав-учасниць, міжнародних організацій на кшталт Європейського інвестиційного банку (EIB), Світового банку та американської Міжнародної фінансової корпорації (IDFC), а також приватних інвесторів.

В рамках Тримор'я дедалі частіше лунають заклики до подальшої формалізації інституцій Ініціативи, зокрема формування її Секретаріату, який би став контактним пунктом для роботи з донорами та інвесторами, а також надавав би підтримку державам, що головує в Ініціативі на ротаційній основі.

Серед перспективних напрямів також розглядається поглиблення академічної співпраці. Зокрема у травні 2023 року було підписано Угоду про формування університетської мережі Ініціативи Тримор'я.

Пріоритети Ініціативи Тримор'я у 2023-2024 роках

На тлі російської війни проти України, значення регіону, до якого відносяться й держави Ініціативи Тримор'я, почало помітно посилюватися, а нові виклики стали причиною для калібрування пріоритетів.

Як і раніше, важливим завданням залишається забезпечення енергетичної безпеки регіону, проте тепер його значення посилюється ще й тим, що ЄС остаточно відмовляється від постачання російських енергоносіїв. На цьому тлі, розбудова мережі LNG-терміналів та удосконалення мережі газогонів, а також посилення енергоефективності та використання альтернативних джерел енергії набуває не лише регіонального, але й загальноєвропейського значення. Формування та посилення північно-південного коридору (LNG-термінали у польському Свіноуйсьце на Балтійському морі та на хорватському острові Крк) у цьому контексті дозволяє постачати зріджений природний газ з США, Норвегії, Алжиру або Катару на європейський енергетичний ринок, до якого долучені й Україна та Молдова. До того ж, енергетичні пріоритети Ініціативи Тримор'я суголосні енергетичним цілям Європейського Союзу, і така політична та економічна конвергенція може доповнити та надати значний додатковий поштовх до втілення плану REPowerEU.

Діджиталізація, а поруч з нею протидія кіберзлочинності так само набуває нового значення, особливо на тлі кібератак (в тому числі з боку Росії), яких зазнають держави регіону.

Зрештою, інфраструктурні проекти, у обґрунтуванні яких дотепер домінувала економічна доцільність, наразі набувають ознак проектів подвійного призначення, які ставлять за мету не лише транспортування товарів, але й у разі потреби, перекидання військ та військової техніки вздовж Східного флангу НАТО, до якого належить більшість держав ініціативи.

Геополітична складова Тримор'я, яка заперечувалася на етапі формування Ініціативи наразі набуває критичного значення для більшості держав регіону та для глобальних гравців.

Значення саміту Тримор'я-2023 та пріоритети Румунії

Восени 2023 року саміт Тримор'я пройде у Румунії. Під час саміту на порядку денному буде як втілення наявних так і обговорення потенційних проектів в рамках Ініціативи.

Окремим заходом, що супроводжуватиме саміт стане Бізнес форум, який вже став важливою частиною ініціативи, привертаючи увагу провідних світових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, ОЕСР, а також ділових кіл з регіону та з поза його меж. Ідея Форуму полягає в забезпеченні зв'язків між бізнесом і урядами, а також на рівні business-to-business. Метою Форуму є сприяння зв'язкам компаній з партнерами для подальшого залучення до проектів Тримор'я приватних інвестицій.

Румунія як господаря саміту матиме додаткові важелі для просування власних пріоритетних проектів. Беручи до уваги те, що ці проекти перебуватимуть у фокусі

уваги учасників саміту, Україні також слід приділити їм належну увагу та вивчити можливості для долучення у різних форматах.

Наразі, до числа пріоритетних для Румунії проєктів належить 6 (сьомий проєкт завершено, хоча у світлі нових регіональних обставин не виключена необхідність follow-up ініціатив). Їх перелік наступний:

1. BRUA (Балкано-Чорноморсько-Адріатичний газопровід)

Тривалий час доля проєкту була сумнівною. BRUA є частиною Південного газового коридору, мета якого забезпечити вищий рівень енергетичної безпеки в Європі шляхом диверсифікації газопостачання. Проєкт створить можливості для додаткового постачання румунського газу з родовищ розташованих на Чорноморському шельфі. Через відсутність прогресу у розробці офшорного проєкту Neptun Deep румунській стороні бракувало газу для транспортування. Певні складнощі для проєкту створювали і затримки з побудовою греко-болгарського інтерконнектора. Проте, російська війна проти України та російський газовий шантаж Європи призвели до прискорення відповідних процесів. Греко-болгарський інтерконнектор у стислі строки було введено в експлуатацію, а у 2023 році розпочалася розробка Neptun Deep.

2. Біржа транспортних послуг у регіоні Ініціативи Тримор'я

Ідея проєкту полягає в створенні інтелектуальної цифрової платформи для оптимізації транспортних послуг, збору даних про надані послуги та доступу до інформації про тарифи, спеціальні послуги, інциденти та транспортний журнали. Крім того, передбачається зведення будівель для центру моніторингу та управління міжнародними перевезеннями та витратами в регіоні Ініціативи Тримор'я. Проєкт втілюється спираючись на сучасні транспортні технології, енергоефективність та покращення використання екологічно чистих транспортних систем. Через великий обсяг і швидкість обробки даних, що генеруються сектором, зазначена платформа дозволить відстежувати рух транспорту, надсилати документи та відстежувати платежі, тим самим забезпечуючи ефективні транзакції у сфері транспорту та логістики в регіоні, знижуючи загальні витрати на транспортування та виробництво.

3. Цифрова платформа для моніторингу гідрографічних баз у регіоні Ініціативи Тримор'я

Ця платформа стане важливим внеском у аналіз ризиків повеней, посух та нестачі води, а також впливу забору води в регіоні Ініціативи Тримор'я, з урахуванням наслідків зміни клімату. Враховуючи транскордонний вплив екологічних проблем та ризики зміни клімату, проєкт має високі шанси на подальший розвиток та реалізацію. Синергетичний ефект може бути досягнутий шляхом поєднання діяльності, координованої під егідою Ініціативи Тримор'я та Центрально-Східноєвропейського офісу Програми Глобальної Ініціативи Water Partnership, який реалізує регіональну

Програму інтегрованого управління посухами (IDMP) та залучив Болгарію, Чехію, Угорщину, Литву, Польщу, Молдову, Румунію, Словаччину, Словенію та Україну до розробки спільного управління посухами.

4. Via Carpathia (транспортний проект, що поєднує країни Центральної Європи)

Проект полягає у прокладанні маршруту з литовських міст Клайпеда та Каунас через польські міста Бялисток, Люблін та Ряшів, до міст Кошице у Словаччині та Дебрецена в Угорщині, а також до Румунії, Болгарії та Греції. Маршрут має простягатись аж до румунського порту Констанца на Чорному морі та грецького порту Салоніки на Егейському морі.

5. Залізничний проект «Rail-2-Sea: Модернізація та розвиток залізничної лінії Гданськ (Польща) – Констанца (Румунія)»

Залізниця між портами Гданськ та Констанца у поєднанні з автомобільним маршрутом «Via Carpatia» сприятимуть підвищенню використання екологічно чистих рішень, поєднаних з передовими інноваціями у сфері телекомунікацій. Проект водночас належить і до проектів у рамках Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T) і на його втілення ЄС виділяє €183,8 млн.

6. Рішення для взаємодії у цифровому та сталому енергетичному секторі в регіоні Ініціативи Три моря щодо зберігання енергії

Проект передбачає розробку Дорожньої карти для переходу до цифрового та сталого енергетичного сектору, а також формування «розумної» цифрової платформи у сфері зберігання енергії (електрики та природного газу) в регіоні Ініціативи Тримор'я.

7. FAIRway Danube (завершено) – проект, пов'язаний із Дунаєм.

FAIRway Danube значно підвищив рівень знань про мілководні ділянки річкового шляху Дунаю для оптимізації маршрутів цим коридором.

Синергія українських та румунських інтересів у втілення проєктів Ініціативи Тримор'я

Усі перелічені проєкти, віднесені Румунією як державою-господиною саміту становлять інтерес і для України та можуть бути «точкою входу» до Ініціативи Тримор'я.

Зокрема, проєкт **BRUA** створює можливості для додаткового постачання румунського газу з родовищ, розташованих на Чорноморському шельфі, і потенційно може компенсувати брак російського газу як для України, так і для Молдови. До того ж, потенційне використання українських газосховищ може стати додатковою перевагою для учасників проєкту.

Значення **Біржі транспортних послуг** у регіоні Ініціативи Тримор'я посилюється з огляду на значне коригування логістичних ланцюгів у регіоні. Додана вартість для України полягатиме у диверсифікації маршрутів експорту та покращенні зв'язку з важливими портами у Польщі та Румунії, а також у державах Балтії що зменшить виклики, які постали на тлі блокування Чорноморських коридорів.

Цифрова платформа для моніторингу гідрографічних баз у регіоні Ініціативи Тримор'я може бути використана у контексті кліматичних змін, що спричинені воєнними діями в Україні, зокрема, підривом росіянами дамби Каховського водосховища. До того ж, синергія між Проектом та діяльністю Міжнародного інженерного батальйону «Тиса» (інженерної частини, призначеної для оперативної реакції на повені та інші природні лиха, створеної 15 листопада 2002 року після підписання Керівниками Генерального штабу Збройних сил Угорщини, Румунії, Словаччини та України Технічної домовленості про впровадження Міжурядової угоди про Міжнародний інженерний батальйон «Тиса») може мати додаткову вартість та слугувати прикладом вже налагодженої профільної співпраці між державами регіону.

Via Carpathia забезпечить Україні кращий доступ до європейських ринків, сприятиме використанню екологічно чистих рішень у транспорті, знижуючи викиди вуглецю, а також може використовуватися з подвійним призначенням, для доставки озброєнь та амуніції і у разі потреби перекидання військових підрозділів. Аналогічну роль може виконувати й «**Rail-2-Sea**». Модернізація та розвиток залізниці між портами Гданськ та Констанца може покращити з'єднання та забезпечити легший рух вантажів. Для України цей проект може створити додаткові транспортні маршрути та варіанти диверсифікації торгівлі, зменшуючи виклики, що постали через блокування російськими військами альтернативних транспортних коридорів.

На тлі енергетичних викликів спричинених регулярними російськими обстрілами об'єктів інфраструктури в Україні та енергетичним шантажем Молдови, а також низки держав Тримор'я зі значною часткою енергозалежності від російських поставань, посилюється значення та актуальність **рішень для взаємодії у цифровому та сталому енергетичному секторі в регіоні Ініціативи Тримор'я щодо енергозаощадження**. На цьому тлі українські здобутки у сфері діджиталізації можуть слугувати прикладом та ноу-хау для держав Ініціативи.

Зрештою, попри те, що **FAIRway Danube** завершено, його значущість полягає у оптимізації річкового шляху Дунаю, який є важливим коридором для транспорту та торгівлі в регіоні. Покращення навігації та логістики у Дунаї може сприяти більш ефективному перевезенню вантажів, що буде корисним для всіх країн, розташованих на берегах річки, включаючи Україну, особливо на тлі блокування російською стороною морських шляхів у Чорному морі.

Висновки та рекомендації

В цілому, ці перелічені проєкти відкривають перед Україною можливості покращити енергетичну безпеку, диверсифікувати торгові маршрути та покращити логістику та зв'язок, що є критичним у контексті російської агресії та геополітичних викликів в регіоні. У цьому випадку українські національні інтереси значною мірою співпадають з інтересами Румунії – держави, що прийматиме саміт і докладає значних зусиль для привернення уваги міжнародної спільноти до регіону Чорного моря.

Щоб засвідчити інтерес України до участі у згаданих проєктах, а також готовність до спільних зусиль з пошуку інвесторів та імплементації пріоритетів Тримор'я у питаннях інфраструктури та діджиталізації варто забезпечити представництво на саміті у Румунії вищого керівництва держави та/або **Віцепрем'єр-міністра з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – Міністра цифрової трансформації й Віце-прем'єр-міністра з відновлення України – Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України.**

Одним з ганджів Ініціативи Тримор'я є брак уваги до неї з боку глобальних гравців. Натомість, Україна дотепер є в центрі уваги світової спільноти. Долучення України до Ініціативи Тримор'я та відповідна інформаційна кампанія могла б створити додаткові можливості для залучення інвесторів та партнерів до проєктів Тримор'я.

Спільні проєкти з державами Тримор'я також можна розглядати у контексті відновлення України, побудови додаткових маршрутів спрямованих на відновлення ланцюгів постачання та забезпечення експорту товарів з України. У разі налагодження відповідного діалогу з державами Тримор'я цю тему варто спільними зусиллями просувати на рівні щорічних міжнародних конференцій з відновлення України. Таким чином, попри брак національних ресурсів, **Україна могла б стати драйвером уваги до Ініціативи Тримор'я.**

Беручи до уваги наявні слабкі спроможності Фонду Ініціативи Тримор'я, його наповнення, а також пошук партнерів та інвесторів для проєктів, що поєднували б Україну та держави Тримор'я мали б стати одним з ключових пріоритетів. Зважаючи на частку ЄС у втілення вже наявних проєктів, для України (а також для Молдови) – як держав-кандидатів, **доречно вже зараз розпочинати підготовчу роботу із інституціями ЄС щодо підтримки проєктів Тримор'я з наявних Фондів, а також працювати над врахуванням потреб та пріоритетних проєктів Тримор'я у наступному бюджетному циклі ЄС.**

Україна (зокрема Фонд державного майна України) наразі веде динамічну роботу із суверенними фондами інших держав. Наявними робочими контактами варто скористатися для залучення суверенного фонду Об'єднаних Арабських Еміратів – Abu

Dhabi Investment Authority (ADIA), суверенного фонду Сінгапуру Temasek Holdings, суверенного Фонду Саудівської Аравії – Public Investment Fund до проєктів, що належать до пріоритетів України та держав Тримор'я. З огляду завдання Ініціативи Тримор'я щодо розвитку коридору Північ-Південь, окремі проєкти Ініціативи можуть становити інтерес і для суверенного фонду Норвегії. **У разі успішного реформування Фонду державного майна України з часом і він може виявитися актором, що підтримуватиме динаміку втілення пріоритетних для України проєктів в рамках Ініціативи Тримор'я.**

Ще одним джерелом для фінансування проєктів Ініціативи, до яких долучатимуться Україна та Молдова можуть бути кошти спрямовані на розвиток Східного Партнерства. У той час, як Білорусь фактично випала з орбіти Східного Партнерства, а Азербайджан, Вірменія та Грузія мають певні складнощі з освоєнням відповідних коштів, природно було б спрямувати їх на підтримку проєктів, що посилюватимуть інтеграцію України та Молдови до ЄС через проєкти з державами Тримор'я, які вже є членами Європейського Союзу. Понад те, це дозволило б Україні та Молдові продемонструвати власну додану вартість і спроможність залучати кошти для розвитку регіону.

Окремим пріоритетом, який Україна мала б просувати на саміті мала б стати нейтралізація чи пом'якшення ризиків війни для бізнесу. **Києву варто було б за підтримки держав Тримор'я посилювати свій вплив на міжнародні фінансові установи (наприклад, Світовий банк та Агентство з багатосторонніх гарантій інвестицій - MIGA) з метою забезпечення страхування воєнних ризиків для інвесторів.** Крім того, слід розпочати обговорення щодо можливості державних гарантій країн Ініціативи Тримор'я для їхнього бізнесу та інвестицій в Україну, з урахуванням поточної ситуації.

Водночас, беручи до уваги потребу України у відновленні, **Ініціатива Тримор'я також могла б розглянути запуск інкубатора ідей з проєктів, які можуть спільно реалізовуватися державами Тримор'я та українськими учасниками,** та частково фінансуватися ЄС, міжнародними фінансовими установами, донорами та приватними інвесторами, а також спільним фінансуванням Фонду Ініціативи Тримор'я.

Крім довгострокового планування, слід зосередитися на проєктах, які мають негайний вплив. У цьому контексті, з урахуванням необхідності підвищення продуктивності нових ланцюгів постачання та потреби в перевезенні товарів з України альтернативними маршрутами, проєкт Via Carpathia має отримати додатковий поштовх. **Ініціатива поєднати Одесу в Україні з Дорогуском в Польщі за стандартом європейської колії 1435 мм (замість існуючого 1520 мм) може знайти відповідну аудиторію на саміті в Бухаресті.**

Крім того, саміт Ініціативи Тримор'я міг би стати гарною нагодою для оголошення про намір України створити інститут Національного координатора з питань співпраці в рамках Ініціативи Тримор'я, що засвідчило б інтерес Києва до Ініціативи та готовність до повноцінного членства у ній. Національний координатор міг би претендувати на статус спостерігача у Секретаріаті Ініціативи, створення якого нині розглядається як запорука залучення до Ініціативи донорів та інвесторів попри скептицизм окремих членів Ініціативи.

Зрештою, самітом можна скористатися і для підвищенні рівня видимості (visibility) інших важливих для України регіональних ініціатив, на кшталт Люблінського трикутника. У цьому контексті варто провести сайд-івенти/саміти на полях Люблінського трикутника «на полях» саміту Ініціативи Тримор'я.

© Рада зовнішньої політики «Українська Призма»

Автор:

Сергій Герасимчук



Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Рада зовнішньої політики «Українська Призма»

Тел.: +380935788405

Е-пошта: info@prismua.org

<http://prismua.org/>